

El nebot d'en Fabra

per Jorge Luis Marzo

Publicat a *Un esforç més*, Espai en Blanc i Edicions Bellaterra, Barcelona, juliol de 2013, pp. 219-225

Aquell marrec no feia ni dos pams d'alçada, pero xerrava com un verdulaire. Sempre tenia a la boca una mena de somriure, com una ganyota. Els ulls, petits i llestos, feien un punt d'angunia. Tenia uns vint anys pero semblava que en tingués quinze. Això sí, quan el senties parlar, semblava un home de quaranta. Era estrofolari en les seves maneres corporals, però tot quedava dissimulat quan li senties la veu. Ho deia tot com si fossin veritats inalienables, com si hagués llegit tots els llibres del món i a cap d'ells hagués trobat mai la més mínima paradoxa o contradicció. Podia dir coses antagòniques, però quedaven resoltes en el tó de veu: "és manifestament cert, com un diccionari", deia sempre en acabar els seus discursets. No trobava el moment de recordar sempre el seu oncle Fabra, del que estava ben cofoi. El fet de que fos actor, o això és el que deia, que treballava al Poliorama, no era per a ell cap obstacle a l'hora d'establir una relació directa entre la lingüística i el teatre: eren la mateixa cosa, "faves manifestament comptades". Sempre deia que el seu oncle havia volgut ser artista o actor, però que en veure algunes de les coses ridícules que venien aleshores de París, s'havia estimat més mantenir-se fidel a la sana iconografia dels números i de les paraules fent-se enginyer industrial i, naturalment, i de forma manifestament mecànica, gestor de les paraules quan va fer l'arxifamós diccionari.

Es feia dir Roger, tot i que dubto que fos el seu nom real. Crec que se'l va treure de la màniga quan un dia descobrí que els noms dels carrers de l'Eixample que es deien així parlaven de grans gestes militars: "És ben evident que vam ser els primers en fer guerres d'extermini sense perdre l'amor per les paraules", proclamava sense embuts, quan recordava els cronistes catalans que tan generosament van escriure llurs aventures mentre es treien del damunt pedaços de sang coagulada. Sovint, mirava cap al cel, aixecava el braç tot sostenint un bolígraf, i proclamava: "L'espasa i la ploma: l'una fa les coses, l'altra les pinta". I posava com a exemple el fet de que a certes parts de Grècia encara amenecessin els nens que no obeïen amb allò de que "vindran els catalans". Es partia de riure amb aquesta història.

"No hi ha res més català que un paraula ben feta, ben oberta", solia dir alçant molt la veu mentre consultava llibres el diumenge al Mercat de Sant Antoni, tot esperant atreure atenció. Ja l'havia vist i sentit alguna vegada pel barri, sempre gesticulant. Però va ser un diumenge de maig quan vaig creuar-hi la primera conversa, tot havent-lo sentit dir aquella sentència seva.

-És que les paraules ben fetes són patrimoni exclusiu dels catalans?, vaig gosar dir-li.
-Oh! No ho dubti, amic. Les coses no ens han anat bé, però quina manera tenim d'expressar-les, oi? Et poden donar pel cul, però quan parlem no ho sembla. Fins i tot, hom diria que ens agrada que ens porculitzin per la forma en que parlem. Les coses i les paraules queden lligades en l'ofec de la pudor. Què tal, eh? Què tal? És pura

economia.

-Doncs, disculpa, però no sé què dir...

-No sap què dir?, va cridar a plé pulmó, fent que algunes persones del voltant s'espantessin i d'altres, pel contrari, paressin l'orella.

-Miri vostè, els catalans sabem perfectament que les paraules són més econòmiques que els fets. És per això que ens diuen garrepes.

-I com és això?, digué jo una mica avergonyit de protagonitzar una conversa gairebé pública.

-És molt fàcil. Si un no és capaç de canviar les coses, doncs caldrà canviar les paraules; millor dit, el sentit de les paraules. Miri: hi ha paraules que viuen tancades, i n'hi ha que són obertes. Per exemple, si jo dic "botifler" no estic dient res, vostè ho pot ser, jo ho podria ser (malgrat no és el cas), tothom ho pot ser. No designa ningú en concret. Què es el que fa que prengui sentit? Doncs presentar la casa del veí com si fos la casa dels botiflers. Per tant, tothom que surti d'aquell cau serà manifestament un botifler. Ho pilla?

-Però potser en aquella casa no n'hi ha cap de botifler...

-I ara! Això és lo de menys, amic meu. Veig que no enten d'economia. Els fets no són importants, ja li he dit, sino l'embolcall, les paraules que transporten els fets.

-Però això és enganyar!

-Vostè creu que l'estic enganyant?

-Dic que enganyar és interpretar els fets fora del marc en que s'han produït.

-Llavors em dona la raó, estimat amic! Què és la veritat? Els fets o el marc?

-Tots dos poden ser falsos, és la relació que establim entre ells el que ens és útil per saber on rau la mentida...

-Correeeeeecteeeeee. I qui fixa la relació? Vostè? Jo? Aquests d'aquí?

Al voltant del jove ja s'havia aplegat una gran massa de gent, posant aquelles cares de que passa alguna cosa però no saps de què va. Vaig convidar-lo a un café agobiat per la presència popular.

-Això és jugar amb les paraules, li vaig dir, ja asseguts a la barra.

-Només amb les paraules obertes, no amb les tancades. Les primeres són al·legòriques, les segones són símbols i no es poden tocar.

-Tu ets un manipulador.

-No tan ràpid. A veure... Imagini's que demà el president del Barça proposa que el nou escut del club sigui una creu gamada. Tingui present que l'esvàstica té més de 1000 anys i la pot trobar tant a l'Índia com a Euskadi o a Irlanda...

-No veig com podria ser possible...

-Es clar que no, perquè és una imatge tancada. No li podem canviar el significat fixat pels nazis. Està reclosa en ella mateixa. Pel contrari, qualsevol imatge o mot que no tingui aquest candau és perfectament lliure de buscar-se un nou significat. Això es el català: no som una nació de comerciants? Doncs les nostres paraules també formen part del mercat.

-Però les paraules no són mercaderies que poden bescanviar-se lliurement sense falsejar el seu sentit comú, allò que fa que les utilitzem entre tots i ens entenguem...

-I m'ho diu a mi, nebot del gran Fabra! És clar que són mercaderies... les paraules no

tenen una finalitat en elles mateixes: són vehicles que ens porten a un altre lloc, i el preu del bitllet canvia en funció de l'oferta i la demanda.

-Però aquest destí no pot ser la mentida!

-I tampoc la veritat, oi? Ara li diré una cosa: vostè ha vist que aparegui el terme "transmissió" a la definició del vocable "cultura" al diccionari de l'oncle?

-I jo què sé!

-Ja li ho dic jo. No. I sap per què? Perque no cal. La cultura és una paraula tancada. Ho enten? No cal transmetre la cultura, no pas perque sigui immanent i immutable, sino perque és una merda de cultura que és necessari deixar de transmetre, tota plena de paranys, incongruències i dobles sentits que mai parlen de les coses. La cultura, tal i com l'hem conegut, és un grapat de normes no escrites manifestament inútils i ineficaces. És per això que l'oncle no va dir ni piu de la transmissió, i això que era enginyer.

-Això no s'ho passa ningú. Fabra no va dir res de transmetre perque era una essencialista cultural. Era un noucentista de mena.

-Cert, cert, cert... És per això que ara cal fer canvis importants.

-Canvis, on?

-Cal evolucionar.

-Aha?

-Cal mirar endavant. La cultura ens ha deixat un paisatge de bufonades que són ridícules. Avui la tecnologia és el futur, i malauradament la cultura es analògica, és vella, és...

-Aha?

-Vosté no va sentir aquella noticia que al Japó ja estan gravant imatges dels teus somnis mentre dorms? O de que hi ha impressores 3D portàtils que fan sushi? Amic meu, acluqui els ulls i tingui el coratge d'imaginar les possibilitats que s'obren.

-Fer sushi amb una impressora...

-No faci aquesta cara, redéu... si liquidem les coses, cal passar-les ràpidament a la ploma o al pinzell, per tal de superar-les. Els catalans som creativament bulímics. Hem d'escanejar ràpid la cultura abans de liquidar-la. D'això, alguns en diuen política barroca. En això, ehem... no podem negar-hi la nostra hispanitat.

-No sé ben bé què t'ha agafat amb la cultura. Què passa amb la resta de les coses?

-Ni idea. Però no importa. Ja ho sap, tot és economia, igual que tot és cultura.

-No és el mateix, no fotis. L'economia és un sistema d'ordenació i la cultura una expressió desordenada. No em vinguis amb romanços. Tu parles d'espectacles.

-Efectivament, efectivament... veig que és menys tonto del que em pensava.

Va fer-me tornar al bar mitjançant una cervesa.

-La imaginació és la facultat de revelar la relació oculta de les coses, mentre que la fantasia es l'exercici de negar-la i substituir-la per una altra.

-I ara, home! -va espantar tothom al bar amb el tó de veu-... si us plau... Amb la imaginació quedés atrapat entre les coses del passat, que per això són allà, perque ja han passat. La imaginació parla de fets, i a qui cony l'interessen els fets sino als fracassats, a aquells que no van fer-los possibles? La fantasia representa la possibilitat d'encarar el futur, ens parla d'idees, d'anhels. La imaginació, no foti, home...

-Però la fantasia és espectacle, nega els esdeveniments de la realitat.

-Absolutament! Els nega manifestament. Perque els esdeveniments sempre són una merda, no van enlloc. Mai representen les il.lusions d'aquells qui els van promoure.

-Però aleshores neguem el conflicte de les coses. Les coses es produeixen perque són conflictives, perque col.lisionen i fan que apareguin espurnes, fins i tot incendis...

-I queda tot fet una merda. És el que miro de dir-li.

-Mmhhh, eehhh...

-No sap què dir, oi? De què serveix el conflicte? Vosté de debò creu que la gent necessita conflictes, amb la que està caient?

-Pensar conflictivament no vol dir estimar el conflicte, així com el metge forense no estima els cadàvers amb els que treballa...

-No ho hagués dit jo millor! La cultura és un cadàver, efectivament. Si vosté vol perdre el seu temps disseccionant-lo, o pitjor, diagnosticant el que ja és mort, avanti caro amico, be my guest, però deixi que els altres mirin el futur amb optimisme.

-O sia, l'optimisme vol dir deixar de banda la realitat? Si nega la realitat d'un poble, per malalta que estigui, li nega la possibilitat de guarir-la...

-La gent com vosté creu que l'espectacle és barroer perque no és real, perque no representa el poble i ximpleries de l'estil. Però vosté s'imagina una cultura del poble? Però si és el que hem tingut durant gairebé 200 anys, home! La puta cultura i el poble del collons. És horrorós, no he vist una cosa més idiota. Ara ja no n'hi ha de poble, sino un mercat de gent a la seva bola. Tot allò de la cultura està bé pels diumenges... però què passa amb la resta de la setmana? Necessitem espectacle: és la gasolina, veí.

-Un espectacle que no dialoga amb la realitat tendeix a eliminar-la.

-I què creu que val més la pena? Eliminar la realitat o el futur?

-És que no hi ha futur sense la realitat actual, però sí hi ha realitat sense pensar gaire en el futur... és que no ho veus, collons, tio, ostia?

-Com sap que un quadre és català?

-Disculpa?

-Ja m'ha sentit. Com ho sap?

-Perque l'autor es català, potser? A què vé això ara?

-No home, no, perque està escrit en català.

-Ah, vaja, no ho hagués dit mai.

-És ben obvi, oi?

-I si no està escrit en català no és català?

-No.

-I si està escrit en danès només potser de Dinamarca i en cap cas català?

-Correcte. Tot i que haig de dir que no estic del tot familiaritzat amb els casos estrangers, i no sabria dir si consideren danès a Dinamarca un quadre escrit diguem-ne en italià.

-T'haig de dir que començo a passar-m'ho bé amb tu. A què ha vingut això del quadre?

-Jo també, i ja fa estona. Vull explicar-li la urgència d'endreçar les coses en un marc apropiat, intel·ligible i apte pel consum. De fet, estava pensant en un quadre d'en Tàpies.

-Quin?

-El de la sala de la Generalitat, allà on es reuneix el govern català.

-I què li passa al quadre?

-Doncs que el Pujol deia que quan anava pel món de viatge oficial, sempre veia que als despatxos dels dirigents hi havien obres modernes penjant de les parets. I un dia, en tornar d'un d'aquells viatges, va dir que calia fer alguna cosa semblant al Palau. Va demanar qui podria ser l'artista indicat, i tothom li va dir que en Tàpies era la figura més adient. En Pujol no ho va veure clar, perquè l'importa una merda l'art modern, però va deixar fer. Després que l'artista li va mostrar l'esboç del que tenia al cap, el president va dir als seus assessors que allò no eren més que ratlles i grumolls, i que no li veia el què. En Tàpies, que era ben murri, tornà amb un altre esboç on apareixien mots en català. I en Pujol donà el seu vist-i-plau.

-Impressionant.

-Oi que sí?

-Bé doncs, encara tenim un altre problema, jove. Què passa amb l'art abstracte o amb un objecte artístic que no s'expressi amb paraules i que hagi estat produït a Catalunya?

-Que li haurem de posar un mot... bé haurem de col·locar-lo en el mercat, no? Qui comprarà un llibre que no tingui portada?

-Fabulós. I si ja el té, per un casual?

-Doncs millor que millor, cosa que estalviem. Ostia, és com el dret de conquesta: un cop arribes a llocs nous doncs els hi poses nom, oi? O adoptes els que n'hi ha però amb la teva fonètica, catalana en aquesta cas. Recordi que li deia lo de distingir els fets i el marc, lo de l'espasa i la ploma?

-Aha?

-Doncs ara cal endreçar, posar ordre, polir una mica, fer neteja. Necessitem avingudes grans, fer ús del cartabó... diagonals, meridians, paral·lels i deixar de viure atomitzats, perduts, sense esma. Posar-hi noms d'enginyeria al caos de les coses. Ara cal mirar al món i desplegar les ales. I els avions grans necessiten pistes proporcionals.

-I els avions, ara?

-Era una metàfora, ostia, una metàfora. Que cal netejar el sotabosc perquè creixin els arbres i poder passejar-hi. No ha vist que posem plaques explicatives als arbres de Barcelona? No ha vist mai com els boletaires posen subtils marques allà on troben bolets? Que no surt vostè a buscar bolets?

-Sí, i me'ls trobo al bar.

-Va, va, que no és per tant. Ens ho passarem bé. Cal deixar-se de romanticismes.

-De tot el que m'has dit, només he entès la importància que dones al canvi de sentit de les paraules.

-Total! Miri que ens ha passat quan ens ocupem dels fets.

-Què ens ha passat? Segur que ho tens claríssim.

-Res. No ha passat res. Que som al mateix lloc que fa cent anys.

-Que és...

-El lloc on hem contaminat les paraules per haver volgut mantenir i preservar uns fets i coses manifestament podrides.

-Mira què bé. I canviant les paraules, tot quedarà endreçat...

-Les paraules no, el sentit de les paraules. Quan dic cultura, ja no parlo de cultura. Quan dic economia, ja no parlo d'economia. Quan dic poble, ja no parlo de poble. Li agrada

que li repeteixin les coses, oi?

-I quan parles de futur, en què cony hauré de pensar?

-Tot és un mercat... sant tornem-hi. El futur serà una merda si no ens hi avancem amb les paraules, sino deixem clares les regles del joc. Si venen els fets i no tenim paraules per convertir-los en mercaderies, haurem tornat a fracassar. Les mercaderies sempre tenen futur: són els termes tancats els que han de ser liquidats. Li'n posaré un exemple.

-Vinga.

-Vosté sap que els camps de concentració els vam inventar els catalans?

-No fotis, a veure...

-Sí, sí, a Cuba, als camp de sucre. Allà els fotiem, els negres. I sap què hi cantaven?

Va aclarir-se la gola amb un glop de birra.

-En el fondo de un barranco / canta un negro con afán / Dios mío, quién fuese blanco / aunque fuese catalán.

El bar va emmudir.

-Collonut, i amb això què?

-No li sona la tonada?

-Sí, una mica, però no sabia...

S'escurà la gola un altre cop. La gent va deixar de veure la tele, tota centrada en el nebot.

-Yo soy aquel negrito / del Africa tropical / que cultivando cantaba / la canción del Cola-Cao.

-Cony, és la mateixa cançó, que no ho veu?

-Ara que ho dius, s'hi assembla molt...

-No és que s'hi assembli, és que és la mateixa.

'Sí, sí, és la mateixa', exclamava la gent al bar, entre rialles. 'És increïble', afegien.

-M'entén ara?

-Aha?

-Ostia puta, vosté no sabia lo dels camps de concentració, però en canvi coneix la cançó del Cola-Cao, aquella que fins i tot vam fer que cantés a la tele un negre com Rivaldo, no? Doncs vet aquí! És el mercat de les paraules el que fa possible que els fets tinguin futur. Com collons podem vendre un camp de concentració? Però miri la de calers que hem fet amb el cacao. La ploma fa possible el futur allà on l'espasa liquida la realitat, sempre tan lletja i obscura. És ben manifest, no troba? Deixi'm posar-ne una altre exemple.

-També de Cuba?

-Coneix la història de Prens?

-Què prens?

-Un altre birra, gràcies.